
Meddelandeblad

Mottagare: Socialnämnder, frivilligorganisationer
och ideella föreningar m.fl.

December 2009

Socialnämndens arbete med våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld

Den 1 juli 2007 ändrades 5 kap. 11 § socialtjänstlagen (2001:453) (SoL). Genom lagändringen förtydligades socialnämndens ansvar för att kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp av närstående samt barn som bevittnat våld får det stöd och den hjälp de behöver. (Prop. 2006/07: 38)

Inledning

Våld mot kvinnor är ett omfattande samhällsproblem och har allt mer kommit att betraktas som samhällets ansvar och inte som tidigare en privat angelägenhet. Det ställs nu därför större krav på att samhället också tar ansvar och att myndigheterna agerar och vidtar nödvändiga och effektiva åtgärder.

Socialnämnden har det yttersta ansvaret för att alla som vistas i kommunen får den hjälp och det stöd som de behöver. Samarbetet mellan alla aktörer, varav socialnämnden är en, är viktigt så att den enskilde individen inte faller mellan stolarna.

Mot denna bakgrund är det angeläget att insatserna förstärks för kvinnor som utsätts för våld och andra övergrepp av närstående. Även barn som bevittnar våld är viktiga att lyfta fram i detta sammanhang. I syfte att kvalitetsutveckla och förbättra socialtjänstens stöd till våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnar våld krävs en ambitionshöjning och ett helhetsgrepp om frågan.

Socialnämndens ansvar

Allmänt

Socialtjänstlagen är en ramlag som ger kommunerna långtgående frihet att anpassa sin verksamhet efter lokala förutsättningar och i samråd med enskilda. Kommunen har ett generellt ansvar för att ge stöd och hjälp samt annat bistånd till alla som vistas i kommunen.

Bestämmelserna i femte kapitlet SoL är till för att synliggöra de skyldigheter som redan åvilar socialnämnden enligt andra bestämmelser i socialtjänstlagen. I 5 kap. 11 § SoL påtalas socialtjänstens ansvar för alla brottsoffer och deras anhöriga. I praktiken innebär detta att socialtjänsten vid behov, det vill säga efter en individuell bedömning i varje

enskilt fall, ska ge stöd och hjälp till alla brottsoffer. Insatser till enskilda ges som bistånd enligt 4 kap. 1 § SoL, såväl för kvinnor och män som för flickor och pojkar.

Bestämmelsen i 5 kap. 11 § andra stycket SoL anger således socialnämndens skyldighet att beakta behov av stöd och hjälp hos kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp av närstående, när den fattar beslut om det bistånd enligt 4 kap. 1 § SoL.

Enligt tredje stycket ska nämnden på motsvarande sätt särskilt beakta att barn som bevittnat våld eller andra övergrepp av eller mot närstående vuxna är offer för brott och kan vara i behov av stöd och hjälp.

Exempel på insatser i syfte att stödja och hjälpa våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld kan vara t.ex. ekonomiskt bistånd, hjälp med tillfälligt boende, rådgivande och stödjande samtal, förordnande av kontaktperson, förmedling av kontakter med myndigheter och frivilligorganisationer, hjälp med att söka efter ny bostad, kontakter med polismyndigheter och övriga rättsväsendet vid polisanmälan. Insatsen ska följas upp och vid behov ska beslut om ytterligare insatser fattas.

Det är också viktigt att framhålla att man vid en begäran om hjälp hos socialnämnden alltid har rätt att få ett skriftligt beslut med besvärshänvisning så att den som inte är nöjd med beslutet kan överklaga det. Om man är missnöjd med hur man har blivit bemött av socialtjänsten eller hur ärendet har hanterats kan man också vända sig till Socialstyrelsen som har tillsyn över kommunens socialtjänst från och med den 1 januari 2010.

Nämndens ansvar för särskilda grupper

Alla kvinnor som drabbas av våld eller andra övergrepp har rätt till stöd och hjälp om de behöver. Socialnämnden har detta ansvar för alla kvinnor och måste därför beakta de särskilda behov som en kvinna kan ha på grund av t.ex. funktionshinder, utländsk bakgrund, sexuell läggning och ålder, missbruk och beroende.

Nämndens ansvar för insatser när utföraren är en ideell förening

Se särskilt Meddelandeblad Socialnämndens ansvar för god kvalitet oavsett utförare av insatser – socialnämndens arbete med våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld

Frivilligorganisationer bedriver ett betydelsefullt arbete för bl.a. våldsutsatta kvinnor som väljer att vända sig direkt till en ideell förening istället för kommunen för att få stöd och hjälp.

Om en kvinna vänder sig till kommunen för att söka stöd och hjälp och det framkommer att hon är våldsutsatt är det socialnämnden som har ansvar för att hon får det stöd och den hjälp hon är i behov av. Socialnämnden ska t.ex. fatta ett biståndsbeslut enligt 4 kap. 1 § SoL, inte minst för att den enskilde ska kunna överklaga ett nekat stöd. Kommunens ansvar omfattar också uppföljning av det enskilda ärendet och beslut om eventuella ytterligare insatser. En kvinna kan också vara i behov av sådana insatser som är att betrakta som service enligt 3 kap. 1 § SoL.

Kommunen kan således inte överlämna sitt ansvar genom att t.ex. enbart hänvisa en våldsutsatt kvinna till ideella frivilligorganisationer.

Se vidare nedan om socialnämndens ansvar för kontroll och uppföljning av god kvalitet när nämnden lämnat över genomförandet av en insats till en ideell förening, t.ex. en kvinnojour.

5 kap. 11 § SoL

Socialstyrelsen publicerar nu dels nya allmänna råd (SOSFS 2009:22) om socialnämndens arbete med våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld, dels ändringar i socialstyrelsens allmänna råd (SOSFS 2003:5) om ekonomiskt bistånd.

5 kap. 11 § SoL

Brottsoffer

Till socialnämndens uppgifter hör att verka för att den som utsatts för brott och dennes närstående får stöd och hjälp.

Socialnämnden skall särskilt beakta att kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp av närstående kan vara i behov av stöd och hjälp för att förändra sin situation.

Socialnämnden skall också särskilt beakta att barn som bevittnat våld eller andra övergrepp av eller mot närstående vuxna är offer för brott och kan vara i behov av stöd och hjälp.

5 kap. 11 § SoL tydliggör socialnämndens ansvar för brottsoffer och deras anhöriga.

Första stycket reglerar nämndens ansvar för personer som utsatts för brott och deras närstående generellt.

I det *andra stycket* nämns särskilt kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp av närstående. I paragrafen görs ingen skillnad mellan om det är en man eller en kvinna som begått brottet. Andra stycket omfattar därför fall då en kvinna blir t.ex. misshandlad av en annan, närstående kvinna. Att kvinnan är brottsoffer innebär att hon utsatts för *brott*. Med *våld och andra övergrepp* avses först och främst brotten i 3, 4 eller 6 kap. brottsbalken. Det kan t.ex. vara misshandel, olaga frihetsberövande och olaga hot. Det krävs dock inte att brottet har polisanmälts och än mindre att någon dömts för brottet, för att socialnämndens ansvar för kvinnan ska träda in. Begreppet *kvinna* omfattar även unga kvinnor under 18 år. Våld av en närstående kan förekomma i situationer när flickan uppfattas som kvinna, t ex i en tonårsrelation eller i ett sk. hedersrelaterat sammanhang. Sådant våld bör därför enligt förarbetena anses riktat mot en kvinna oavsett flickans ålder.

Tredje stycket rör barn som bevittnat våld eller andra övergrepp av eller mot närstående vuxna. Den till barnet närstående vuxna kan antingen vara offer eller gärningsman och bestämmelsen är könsneutral. Alltså omfattas sådant våld som en mamma utsätter en pappa för om barnet bevittnar det. Bestämmelsen omfattar också situationer där barn bevittnar våld eller andra övergrepp som en närstående vuxen utsätter ett annat barn för. Den närstående personen kan även vara ett syskon som uppnått vuxen ålder. Eftersom närstående vuxna avser både förövare och offer kan personkretsen vara omfattande.

Med att barn *bevittnat* våld eller andra övergrepp avses att barnet sett eller hört den brottsliga gärningen. Ett barn som bevittnat våld är offer för brott.

Begreppet närstående i 5 kap.11 § SoL

Frågan om någon ska betraktas som *närstående* beror på hur relationen i det enskilda fallet ser ut. Utgångspunkten är om det föreligger en nära och förtroendefull relation. För vuxnas del kan t.ex. makar, sambor, pojk- och flickvänner som man har ett mer fast och varaktigt förhållande med, syskon, barn och barnbarn komma att omfattas av närståendebegreppet. Det krävs inte att relationen till den som är närstående varit äktenskapslik. Till ett barns närståendekrets hör främst barnets mamma, pappa eller fosterföräldrar men även föräldrars sambor hör hit. Den till barnet närstående vuxna kan antingen vara offer eller gärningsman och bestämmelsen är könsneutral. Normalt sett har barn en nära och förtroendefull relation även till andra vuxna än de som direkt ingår i familjen så som t ex mor- och farföräldrar, mostrar och fastrar. Bedömningen måste göras utifrån familje- och levnadsförhållandena i det enskilda fallet.

Se även

SoL

2 kap. 2 §

3 kap. 1, 2, 3, 4, 5 §§,

4 kap. 1 §

5 kap. 1, 6, 8, 11 §§

11 kap. 1, 2, 5 §§

Prop. 2006/07:38 Socialtjänstens stöd till våldsutsatta kvinnor

Prop. 2005/06: 266 Barn som bevittnat våld

Socialstyrelsens allmänna råd ([SOSFS 2009:22](#)) om socialnämndens arbete med våldsutsatta kvinnor samt barn som bevittnat våld.

Utgångspunkt för socialnämndens verksamhet

Socialnämnden bör i verksamhet som rör våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld se till att de metoder som används för att ge en kvinna stöd och hjälp är utformade utifrån den bästa tillgängliga kunskapen om barn som bevittnat våld och våldsutsatta kvinnors behov och vad som ger bäst resultat.

Nämnden bör vidare i verksamheten beakta både grupper och enskildas behov av stöd och hjälp inklusive särskilda behov på grund av t.ex. ålder etnicitet, sexuell läggning, funktionsnedsättning eller missbruk och beroende.

Socialnämnden har enligt 3 kap. 3 § SoL ansvar för att insatser inom socialtjänsten är av god kvalitet. Det innebär bl.a. att nämnden har ansvar för att arbetet organiseras så att det främjar personalens möjligheter att använda de metoder som är utformade efter den bästa tillgängliga kunskapen.

Nämnden har ansvar för alla våldsutsatta kvinnor. Det innebär att nämnden vid allt arbete, oavsett om det avser t ex hur kommunen ska organisera sig, vilken kompetensutveckling personalen ska ta del av, vilka utredningsmetoder som ska

används eller vilka insatser som kommunen ska ha beredskap att erbjuda en våldsutsatt kvinna, så bör nämnden beakta de särskilda behov som en kvinna kan ha mot bakgrund av t ex ålder, etnicitet, sexuell läggning, funktionsnedsättning eller missbruk och beroende

Se även

SoL 2 kap. 2 §, 3 kap. 3 §, 5 kap. 11 §

Prop.2006/07:38, Socialtjänstens stöd till våldsutsatta kvinnor

Prop. 05/06:166, Barn som bevittnat våld

SOU 2008:18 Evidensbaserad praktik inom socialtjänsten – till nytta för brukaren

Handlingsplan

Socialnämnden bör i verksamhet som rör våldsutsatta kvinnor samt barn som bevittnat våld

- fastställa uppföljningsbara mål,
- beskriva hur grupper och enskilda ska informeras om nämndens verksamhet på området,
- regelbundet kartlägga omfattningen i kommunen av våld eller andra övergrepp mot kvinnor av närstående,
- regelbundet kartlägga omfattningen i kommunen av barn som bevittnat våld,
- analysera hur de sociala tjänster som erbjuds svarar mot grupper och enskildas behov,
- fastställa på vilka områden det finns behov av att samverka såväl internt som externt, både på en övergripande nivå och i enskilda ärenden,
- beskriva hur skyddade personuppgifter ska hanteras,
- redogöra för hur nämnden ska fullgöra sitt ansvar för kontroll och uppföljning av sådan verksamhet till vilken nämnden har lämnat över genomförandet av insatser enligt socialtjänstlagen, och
- redovisa hur uppföljning och utvärdering av nämndens verksamhet på området bör göras.

Socialnämnden kan sammanställa ovanstående i en handlingsplan som kontinuerligt följs upp och revideras.

För att nämnden ska ha möjlighet och beredskap att på individnivå erbjuda våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld behovsanpassat stöd och hjälp, bör kommunen vidta en rad åtgärder på verksamhetsnivå.

För att veta vilka insatser som nämnden behöver ha i beredskap underlättar det planeringsarbetet om nämnden känner till omfattningen av våld eller andra övergrepp i kommunen. Det är också viktigt att analysera hur de insatser som kommunen har svarar mot målgruppernas behov. Samverkan med andra aktörer kan underlätta för nämnden både på verksamhetsnivå och på individnivå. Nämnden bör därför fastställa på vilka områden som det finns behov av att samverka. Att de som vistas i kommunen vet var och hur de kan få hjälp av socialnämnden kan vara avgörande för att de personer som på olika sätt drabbas av våld också verkligen får stöd och hjälp. Det är därför viktigt att nämnden tar ställning till och beskriver hur grupper och enskilda ska informeras om nämndens verksamhet på området.

Socialnämnden har ansvar för att våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld får det stöd och den hjälp de behöver. Nämnden har ansvar för att utredningen, bedömningen, beslutet och genomförandet av en eventuell insats är av god kvalitet. Nämnden kan lämna över genomförandet av en insats till någon annan, t ex en ideell förening som bedriver en kvinnojour, men socialnämnden har ändå ansvar för att genomförandet av insatsen är av god kvalitet enligt 3 kap. 3 § SoL. Ett överlämnande av genomförandet av en insats förutsätter dock att föreningen har förklarat sig villig att genomföra insatser enligt socialtjänstlagen. Eftersom kraven på kvalitet gäller oavsett vem som genomför insatser enligt socialtjänstlagen så har utföraren också ansvar för god kvalitet enligt 3 kap. 3 § SoL.

Kommunen bör därför redogöra för hur nämnden ska fullgöra sitt ansvar för kontroll och uppföljning av sådan verksamhet till vilken nämnden har lämnat över genomförandet av insatser.

Kommunen bör även redovisa hur uppföljning och utvärdering av hela nämndens verksamhet rörande våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld ska genomföras. För att kunna följa verksamheter över tid är det viktigt att regelbundet samla in data. Denna egenkontroll avser en regelbunden uppföljning av verksamhetens planering, genomförande, resultat och utveckling. De interna processerna analyseras utifrån fastställda mål. Om verksamheten identifierar eventuella fel eller brister kan den också vidta åtgärder för att analysera orsaker och genomföra förändringar och därmed kvalitetsförbättringar.

För att underlätta arbetet och öka möjligheterna för nämnden att ta ett systematiskt ansvar för arbetet med våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld kan nämnden sammanställa arbetet i en handlingsplan.

Skyddade personuppgifter [Meddelandeblad](#)

Se även

Prop. 06/07:38

SoL 3 kap. 1, 3, 4, 5 §§ och 5 kap. 1, 5, 8 §§

SOSFS 2006:11 (Ledningssystem för kvalitet i verksamhet enligt SoL, LVU, LVM och LSS)

Prop. 2008/09:160 Samordnad och tydlig tillsyn av socialtjänsten Socialstyrelsens handbok *God kvalitet i socialtjänsten*

Kompetens

All personal som arbetar med handläggning och uppföljning av ärenden enligt socialtjänstlagen bör ha teoretiska kunskaper inom området våld eller andra övergrepp av eller mot närstående samt förmågan att praktiskt tillämpa dessa kunskaper. Den personal som arbetar med handläggning och uppföljning av ärenden som avser våldsutsatta kvinnor bör dessutom ha socionomexamen.

All personal som genomför insatser enligt socialtjänstlagen bör regelbundet få kompetensutveckling inom området våld eller andra övergrepp av eller mot närstående.

Nämnden har ansvar för att personalen har den kompetens som krävs för arbetsuppgifterna och verksamhetens uppdrag. Nämnden ansvarar därmed för att ge personalen förutsättningar till kompetensutveckling som svarar mot verksamhetens behov. Det är viktigt att det finns en planering för att alla medarbetare har en grundläggande lägsta kompetens för sina arbetsuppgifter.

Personer som är utsatta för våld och barn som bevittnar våld kan vara aktuella inom socialtjänstens alla sakområden, t.ex. äldreomsorgen, missbruksvården, familjerätten och olika typer av öppna verksamheter. Därför bör *all* personal som arbetar med handläggning och uppföljning av ärenden enligt socialtjänstlagen inom *hela* socialtjänsten, ha teoretiska kunskaper inom området våld eller andra övergrepp av eller mot närstående samt förmågan att praktiskt tillämpa dessa kunskaper.

Den personal som arbetar med ärenden som avser en våldsutsatt kvinna och där utredningen i huvudsak avser utredning av en kvinnas behov av insatser på grund av våld av en närstående bör dessutom ha socionomexamen. Även den personal som arbetar med handläggning och uppföljning av ärenden som avser barn och unga bör ha socionomexamen och dessutom minst ett års yrkeserfarenhet inom socialt arbete.

Vidare bör *all* personal som genomför insatser enligt SoL regelbundet få kompetensutveckling inom området våld eller andra övergrepp av eller mot närstående. Detta gäller t.ex. personal på äldreboenden, personalen inom hemtjänst, dagverksamheter, missbruksvård och personal på olika typer av HVB-hem.

Se även

SoL 3 kap. 3 §

SOSFS 2006:11 (Ledningssystem för kvalitet i verksamhet enligt SoL, LVU, LVM och LSS)

SOSFS 2006:14 (Personalens kompetens vid handläggning och uppföljning av ärenden som rör barn och unga)

SOSFS 2008:32 (Personalens kompetens vid handläggning och uppföljning av ärenden som avser personer med funktionshinder)

Förhandsbedömning

När socialnämnden får kännedom om att ett barn kan ha bevittnat våld bör nämnden skyndsamt göra en förhandsbedömning av om en utredning enligt 11 kap. 1 § socialtjänstlagen ska inledas.

Oavsett var i socialtjänsten informationen om att ett barn kan ha bevittnat våld framkommer, eller på vilket sätt den gör det, har nämnden ansvar för att en förhandsbedömning görs för att bedöma om en utredning enligt 11 kap. 1 § SoL ska inledas. Socialnämnden har ansvar för att uppmärksamma barnens situation när vuxna personer är aktuella på socialtjänsten. Barnets situation ska uppmärksammas, även om det inte är den vuxnes egna barn. Ett exempel är om personen lever tillsammans med någon som har barn, eller har umgänge med barn som kan behöva stöd och hjälp för att det kan ha bevittnat våld.

Begreppet kännedom om att ett barn *kan ha bevittnat våld* innebär inte att nämnden måste ha vetskap om att ett barn har bevittnat våld. Det räcker med att omständigheterna indikerar att ett barn *kan ha* bevittnat våld. När socialnämnden får kännedom om att ett barn kan ha bevittnat våld bör nämnden skyndsamt göra en förhandsbedömning av om barnet kan behöva insatser från nämnden och i så fall inleda utredning enligt 11 kap. 1 § SoL.

I dessa sammanhang är det viktigt att det finns en fungerande intern samverkan. Om t.ex. information om att ett barn kan ha bevittnat våld kommer fram inom familjerätten eller på en missbruksenhet och det bara är den enhet som arbetar med barnavårdsutredningar som gör förhandsbedömningar så måste den enheten informeras och bör då göra en förhandsbedömning. Att en förälder inte vill att barnens behov av insatser utreds med anledning av att barnet bevittnat våld är inte skäl för att inte inleda utredning. Av Socialstyrelsens folkhälsorapport 2009 framgår det att mellan 40 och 60 procent av de barn som bevittnar våld själva är utsatta för våld.

Se även

SOSFS 2006:12 (Handläggning och dokumentation av ärenden som rör barn och unga)

SOSFS 2006:5 (Dokumentation vid handläggning av ärenden och genomförande av insatser enligt SoL, LVU, LVM och LSS)

Socialstyrelsens handböcker *Barn och unga i socialtjänsten och Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten*

Utredning

Våldsutsatta kvinnor

I alla typer av ärenden som rör en våldsutsatt kvinna bör socialnämnden, med anledning av våldet, bl.a. utreda

- vilket behov kvinnan har av stöd och hjälp akut,
- våldets karaktär och omfattning,
- risken för att kvinnan kommer att utsättas för ytterligare våld,
- hur kvinnans nätverk ser ut,
- vilket behov kvinnan har av stöd och hjälp på kort och lång sikt, och
- om något barn har bevittnat våldet.

Socialnämnden har ansvar för att våldsutsatta kvinnor får stöd och hjälp enligt 5 kap. 11 § SoL.

Enligt 11 kap. 1 § SoL ska nämnden utan dröjsmål inleda utredning av vad som genom ansökan eller på annat sätt har kommit till nämndens kännedom och som kan föranleda någon åtgärd av nämnden. Nämndens ansvar omfattar också uppföljning av det enskilda ärendet och beslut om eventuella ytterligare insatser.

Kommunen kan inte överlämna sitt ansvar för att se till att våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnar våld får det stöd och den hjälp de behöver till ideella föreningar.

Om inte situationen för en våldsutsatt kvinna utreds är det svårt att erbjuda stöd och hjälp i den omfattning som hon kan behöva. Utredning och erbjudande om insatser enligt SoL bygger på frivillighet. Det innebär att utredning av en vuxen kvinnas behov av insatser bara kan göras om kvinnan själv så önskar.

I alla typer av ärenden enligt SoL där en kvinnas situation utreds och det framkommer under utredningen eller att det är känt från början att kvinnan är utsatt för våld av närstående bör de sakförhållanden som anges i Socialstyrelsens allmänna råd (SOSFS 2009:22) om socialnämndens arbete med våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld, under avsnittet *Utredning*, utredas för att rätt insatser ska kunna erbjudas. Kännedom om våld kan dock aldrig utredas mot någons vilja.

Uppgifter om våld kan t.ex. framkomma i ett ärende om ekonomiskt bistånd. Våldsutsatthet kan utgöra grund för ekonomiskt bistånd. Därför bör omständigheterna om våld utredas för att handläggaren ska kunna göra en korrekt bedömning i det enskilda fallet.

I ett ärende avseende en våldsutsatt kvinna är det viktigt att initialt utreda kvinnans behov av akuta insatser. Med akut menas här och nu. Det kan röra sig om boende, stödsamtal, ekonomiskt bistånd, kontakt med andra myndigheter osv. Vidare behöver våldets karaktär och omfattning utredas. Med karaktär avses vilken typ av våld kvinnan utsatts för, t.ex. olaga hot, misshandel eller våldtäkt. Det är också viktigt att veta i vilken omfattning våldet förekommit. Om det är en enstaka händelse, om det pågått under lång tid och ofta, eller har varit mer sällan förekommande. Vidare bör gärningarnas svårighetsgrad omfattas av utredningen.

Risken för att kvinnan kommer att utsättas för ytterligare våld bör utredas för att vid behov kunna erbjuda det skydd som socialtjänsten kan tillhandahålla. Nämndens samverkan med rättsväsendet är i fråga om en kvinnas behov av skydd högst relevant.

Utifrån kunskap om en kvinnas nätverk kan insatsernas utformning i högre utsträckning anpassas efter kvinnans individuella behov.

Det är inte bara en kvinnas akuta behov av insatser som är avgörande för om kvinnan ska anses få det stöd och den hjälp hon är i behov av. Även behov av stöd och hjälp på kort och lång sikt bör utredas. Kort sikt innebär upp till cirka tre månader. Lång sikt innebär cirka tre månader upp till flera år beroende på omständigheterna i det enskilda fallet.

Ett barnperspektiv inom socialtjänsten innebär bl.a. att barnens situation uppmärksammas när vuxna vänder sig till socialtjänsten med en ansökan om ekonomiskt eller annat bistånd till familjen. För att kunna ta ansvar för barnens situation är det av avgörande betydelse att nämnden utreder om något barn bevittnat det våld som en kvinna utsatts för. I sådant fall bör nämnden göra en förhandsbedömning avseende barnet och vid behov inleda utredning avseende barnet. Kvinnan behöver inte vara vårdnadshavare för barnet. Våldet kan ha utövats vid ett umgängestillfälle. Det behöver inte heller vara kvinnas egna barn, det kan vara partners barn eller ett till kvinnan annat närstående barn, se ovan under närstående. Om det barn som bevittnat våldet bor i en annan kommun har nämnden att tillämpa 14 kap. 1 § SoL.

Det framgår av 3 kap. 1 § SoL att nämnden även kan erbjuda sådana insatser som är att betrakta såsom serviceinriktade t.ex. visst stöd och rådgivningsverksamhet, hjälp vid kontakt med andra myndigheter och hjälp med att söka och anskaffa ett nytt permanent boende. Det kan i dessa sammanhang vara bra att informera kvinnan om att hon kan ha rätt att få en individuellt behovsprövad biståndsinsats istället och att hon då får ett beslut som är möjligt att överklaga.

Se även

SOSFS 2006:5 (Dokumentation vid handläggning av ärenden och genomförande av insatser enligt SoL, LVU, LVM och LSS)

SOSFS 2006:12 (Handläggning och dokumentation av ärenden som rör barn och unga) Prop. 1996/97:124. Ändring i socialtjänstlagen, s.100.

SOSFS 2006:11 (Ledningssystem för kvalitet i verksamhet enligt SoL, LVU, LVM och LSS)

Utredning

Barn som bevittnat våld

När ett barn har bevittnat våld bör socialnämnden, med anledning av våldet, bl.a. utreda

- vilket behov barnet har av stöd och hjälp akut,
- våldets karaktär och omfattning,
- hur våldet har påverkat barnet och dess relation till föräldrarna,
- barnets egen uppfattning om våldet,
- vardera föräldrarnas uppfattning om våldets konsekvenser för barnet,
- om barnet också har blivit utsatt för våld, och
- vilket behov barnet har av stöd och hjälp på kort och lång sikt.

Av 5 kap. 2 § första stycket socialtjänstförordningen (2001:937) framgår det att om socialnämnden får veta att någon åtgärd behöver vidtas i fråga om bl.a. vårdnad eller umgänge för ett barn, ska nämnden göra en framställning eller ansökan om det hos den domstol till vilken ärendet hör.

Enligt 11 kap. 1 § SoL ska nämnden utan dröjsmål inleda utredning av vad som genom ansökan eller på annat sätt har kommit till nämndens kännedom och som kan föranleda någon åtgärd av nämnden.

När det gäller barn, dvs. personer under 18 år, har nämnden ett långtgående utredningsansvar. Om nämnden får kännedom om något som kan innebära att nämnden kan behöva ingripa till ett barns skydd eller stöd ska en utredning inledas oavsett barnets eller vårdnadshavarens inställning.

Idag vet vi att barn far illa av att bevittna våld som utövas av eller mot närstående vuxna. Ett barn som bevittnar våld är offer för brott och kan vara i behov av stöd och hjälp.

Enligt Socialstyrelsens allmänna råd (SOSFS 2006:12) om handläggning och dokumentation av ärenden som rör barn och unga, bör en utredning till skydd eller stöd för ett barn ha en klar inriktning på barnets situation, hans eller hennes behov och hur dessa tillgodoses. Utredningen kan bedrivas enligt BBIC som är ett handläggnings- och dokumentationssystem för utredningar och uppföljningar av barn och unga.

Att ett barn kan ha bevittnat våld kan vara anledningen till att en utredning inleds. Uppgifter om våld kan också framkomma under en utredning där frågan från början var något annat. Oavsett när uppgifter om att ett barn har bevittnat våld kommer till nämndens kännedom bör utredningen omfatta det som anges i Socialstyrelsens allmänna råd (SOSFS 2009:22) om socialnämndens arbete med våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld. Även om våldet upphört finns anledning att utreda våldet som barnet bevittnat. Barnet kan fortfarande vara i behov att hantera det som hände för lång tid sedan både i relation till sig själv men också i relation till närstående vuxna. Det gäller oavsett om den vuxne utsatts för våld eller är den våldsutövande.

I ett ärende avseende ett barn som bevittnat våld är det viktigt att initialt utreda barnets behov av akuta insatser. Det kan röra sig om skydd och stöd i olika former. Karaktär och omfattning av det våld som barnet har bevittnat bör sedan utredas.

För att kunna ge det stöd och den hjälp som barnet är i behov av är det vidare viktigt att utreda hur våldet har påverkat barnet och hur relationen till föräldrarna kan ha påverkats. När en åtgärd rör ett barn ska barnet få relevant information och hans eller hennes inställning så lång det är möjligt klarläggas. En utredning avseende ett barn som bevittnat våld bör därför omfatta barnets egen uppfattning om våldet och dess konsekvenser. Nämnden bör även utreda vardera föräldrarnas uppfattning om våldets konsekvenser för barnet. Eftersom en stor del av de barn som bevittnat våld själva är utsatta för våld bör den frågan omfattas av utredningen.

Barnet kan vara i behov av hjälp och stöd under lång tid. Därför bör utredningen omfatta vilket behov barnet har av stöd och hjälp på kort och lång sikt.

Socialtjänstförordningen

Av 5 kap. 2 § socialtjänstförordningen framgår att socialnämnden är skyldig att göra en ansökan till domstol om den får veta att någon åtgärd behöver vidtas i fråga om bl.a. vårdnad eller umgänge för ett barn. Av 11 kap. 1 § SoL framgår att socialnämnden utan dröjsmål ska inleda utredning av vad som har kommit till nämndens kännedom och som kan föranleda någon åtgärd av nämnden.

Om en förälder utsätter barnet eller någon annan familjemedlem för våld, trakasserier eller annan kränkande behandling, är det i princip bäst för barnet att den föräldern inte får del i vårdsnaden. Det är knappast möjligt att tillgodose barnets behov av trygghet och omsorg inom ramen för gemensam vårdsnad om den ena föräldern gör sig skyldig till övergrepp mot den andra föräldern eller någon annan i familjen.

Om nämnden, med anledning av den kännedom som finns om ett barns situation, ifrågasätter att vårdsnaden om eller umgänget med barnet är till barnets bästa, har nämnden därför skyldighet att utreda frågan enligt 11 kap. 1 § och i förekommande fall göra en framställning eller ansökan om vårdsnaden eller umgänget hos den domstol till vilken ärendet hör (5 kap. 2 § första stycket socialtjänstförordningen).

Det kan t.ex. inom ramen för en barnavårdsutredning med anledning av att barnet bevittnat våld komma fram att barnet far illa av det umgänge som barnet har med den ena föräldern för att denne utsätter eller har utsatt den andre föräldern för våld eller andra övergrepp. Det är då viktigt att nämnden tar ställning till om den ska göra en framställning till domstol med yrkande om att umgänget ska ändras till barnets bästa. Innan så sker är det lämpligt att föräldrarnas inställning i frågan inhämtas och att föräldrarnas egen talerätt i första hand utnyttjas. Om en förälder inte utnyttjar sin talerätt och någon ändring rörande barnets vårdsnad eller umgänge inte kommer till stånd har nämnden skyldighet att agera enligt socialtjänstförordningen 5 kap. 2 § första stycket och utnyttja sin talerätt enligt föräldrabalken 6 kap. 7 eller 15 a §§.

I övrigt hänvisas till SOSFS 2006:20, avsnitt *Utredning vid brister i omsorgen som medför bestående fara* och tillhörande handbok *Om barnet behöver ny vårdsnadshavare*.

Se även

Föräldrabalken 6 kap. 2 a, 7, 15 a §§,

SoL 5 kap. 1 §, 11 kap. 1, 2 §§

Socialtjänstförordningen (2001:937) 5 kap. 2 §

SOSFS 2003:14 (Handläggning av vissa frågor om vårdsnad, boende och umgänge)

SOSFS 2006:12 (Handläggning och dokumentation av ärenden som rör barn och unga)

Socialstyrelsens handbok *Barn och unga i socialtjänsten*

Prop.2005/06:99 Nya vårdsnadsregler s. 50–51.

Nya vårdsnadsregler [Meddelandeblad](#)

Insatser

Våldsutsatta kvinnor

Tillfälligt boende

Om en våldsutsatt kvinna är i behov av stöd och hjälp akut eller på kort eller lång sikt, bör socialnämnden bl.a. kunna erbjuda henne

– lämpligt, tillfälligt boende som är tillräckligt bemannat av kvalificerad personal och som har tillräckliga skyddsanordningar, t.ex. lås och larm, och

– annat lämpligt, tillfälligt boende.

Det boende som erbjuds en våldsutsatt kvinna bör även ta emot samt vara lämpligt för medföljande barn oavsett kön och ålder.

Råd och stöd m.m.

Om en våldsutsatt kvinna är i behov av stöd och hjälp akut eller på kort eller lång sikt, bör socialnämnden bl.a. kunna erbjuda henne

– råd och stöd

– hjälp vid kontakt med andra myndigheter, t.ex. hälso- och sjukvården, polisen och Skatteverket,

– förmedling av kontakt med frivilligorganisationer och andra aktörer, och

– hjälp med att söka och anskaffa ett nytt permanent boende.

Ekonomiskt bistånd

Av Socialstyrelsens allmänna råd (SOSFS 2003:5) om ekonomiskt bistånd framgår det när våld eller andra övergrepp av eller mot närstående särskilt bör beaktas i bedömningen av den enskildes rätt till ekonomiskt bistånd enligt socialtjänstlagen.

Socialnämnden bör ha beredskap för att kunna handlägga ett ärende om ekonomiskt bistånd som är akut och avser en våldsutsatt kvinna.

Insatser till våldsutsatta kvinnor

Socialnämnden har ansvar enligt 5 kap.11 § SoL för att våldsutsatta kvinnor får stöd och hjälp. Nämnden kan erbjuda de insatser som kvinnan har behov av som bistånd enligt 4 kap. 1 § SoL eller, om insatserna kan betraktas som service, enligt 3 kap. 1 § SoL.

Tillfälligt boende

Om en våldsutsatt kvinna är i behov av tillfälligt boende akut eller på kort och lång sikt bör socialnämnden bl.a. kunna erbjuda henne lämpligt, tillfälligt boende som är tillräckligt bemannat av kvalificerad personal och som har tillräckliga skyddsanordningar, t.ex. lås och larm. Detta innebär att nämnden bör ha beredskap för att alla

kvinnor oavsett ålder, etnicitet, sexuell läggning, funktionsnedsättning eller missbruk och beroende vid behov ska kunna erbjudas ett sådant boende. Nämnden bör således se till att boendet är lämpligt och bemannat i den utsträckning som behövs för att tillgodose den enskilda kvinnans behov.

En våldsutsatt kvinna behöver inte ha behov av annat stöd och hjälp än att tillfälligt få ett annat boende än det egna hemmet. Även ett sådant boende bör vara lämpligt utifrån kvinnans behov och ska vara av god kvalitet enligt 3 kap. 3 § SoL.

Oavsett vilken typ av boende en kvinna erbjuds bör det även vara lämpligt för medföljande barn. En våldsutsatt kvinna bör även kunna ta med sig tonåriga pojkar till det boende som nämnden erbjuder henne.

Råd och stöd m.m.

Råd och stöd kan ges som service enligt 3 kap. 1 § SoL men kan även utgå som biståndsbeslutad insats i form av t.ex. olika typer av samtalsstöd.

Nämnden bör kunna erbjuda en våldsutsatt kvinna hjälp vid kontakt med andra myndigheter. Kvinnan kan t.ex. behöva hjälp med att ansöka om skyddade personuppgifter eller få till stånd ett besöksförbud. Kvinnan kan också ha behov av insatser från hälso- och sjukvården eller behöva stöd i hur man gör en polisanmälan och i en eventuell rättegång.

Nämnden bör vidare kunna förmedla kontakt med olika frivilligorganisationer som är verksamma på orten. Rekommendationen om att nämnden bör kunna erbjuda förmedling av kontakt med frivilligorganisationer innebär inte att kommunen kan hänvisa en våldsutsatt kvinna till en ideell förening för att få stöd och hjälp enligt 5 kap 11 § SoL. Däremot kan andra behov tillgodoses, t.ex. fritidsaktiviteter som riktas till vissa målgrupper i regi av frivilligorganisationer.

Kommunen kan inte överlämna sitt ansvar för att se till att våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnar våld får det stöd och den hjälp de behöver till ideella frivilligorganisationer. När en kvinna vänder sig till kommunen för att få stöd och hjälp på grund av våldsutsatthet är det *kommunens* ansvar enligt 5 kap. 11 § SoL att kvinnan får det stöd och den hjälp hon är i behov av.

Se särskilt Meddelandeblad Socialnämndens ansvar för god kvalitet oavsett utförare av insatser – socialnämndens arbete med våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld.

Socialtjänsten bör kunna erbjuda en våldsutsatt kvinna hjälp med att söka och anskaffa ett nytt permanent boende. Hjälpen kan t.ex. bestå i att nämnden har kunskap om och eventuellt upparbetade kontakter med hyresvärdar i kommunen. Nämnden kan också behöva en långsiktig strategi för att hjälpa till med och tillgodose en kvinnas behov av att flytta från kommunen med anledning av hot från en våldsutövare. Samverkan med andra kommuner kan vara en lösning.

Ekonomiskt bistånd

En våldsutsatt kvinna och barn som bevittnar våld kan behöva akut stöd och hjälp. Med akut avses här och nu. Därför är det viktigt och angeläget att nämnden har en beredskap för att kunna tillgodose akuta behov av ekonomiskt bistånd när det behövs. Denna beredskap är särskilt viktig på tider då sedvanlig socialtjänst inte är tillgänglig.

Se även

SOSFS 2003:14 om ekonomiskt bistånd

SOSFS 2006:5 (Dokumentation vid handläggning av ärenden och genomförande av insatser enligt SoL, LVU, LVM och LSS)

Socialstyrelsens handbok *Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten*

Insatser

Barn som bevittnat våld

Av 5 kap. 11 § tredje stycket socialtjänstlagen framgår det att socialnämnden särskilt ska beakta att barn som bevittnat våld kan vara i behov av stöd och hjälp.

Om ett barn som bevittnat våld är i behov av stöd och hjälp med anledning av våldet, akut eller på kort eller lång sikt, bör socialnämnden bl.a. kunna erbjuda barnet

- råd och stöd
- stöd- och behandlingsinsatser, och
- förmedling av kontakt med frivilligorganisationer och andra aktörer.

Socialnämnden bör också med anledning av att barnet har bevittnat våld kunna erbjuda barnets föräldrar och andra till barnet närstående råd och stöd utifrån barnets behov.

Socialnämnden har ansvar enligt 5 kap.11 § SoL för att ett barn som bevittnar våld får det stöd och den hjälp det behöver.

Socialnämnden bör kunna erbjuda ett barn som bevittnat våld individuellt anpassade insatser i form av råd och stöd samt stöd- och behandlingsinsatser utifrån barnets behov med anledning av att det bevittnat våld.

Socialnämnden har även ansvar för att se till att hela familjen får den hjälp och det stöd respektiver person behöver.

Se även

SOSFS 2006:12 (Handläggning och dokumentation av ärenden som rör barn och unga)

Socialstyrelsens handbok *Barn och unga i socialtjänsten*

Ändring i Socialstyrelsens allmänna råd (SOSFS 2003:5) om ekonomiskt bistånd

Socialstyrelsen ändrar allmänna råden (SOSFS 2003:5) om ekonomiskt bistånd och tydliggör när våld eller andra övergrepp av eller mot närstående särskilt bör beaktas i bedömningen av den enskildes rätt till ekonomiskt bistånd enligt socialtjänstlagen.

Ändringarna är kungjorda i [SOSFS 2009:23](#).

Särskilda skäl att beräkna kostnader till en högre nivå

Socialnämnden bör beräkna kostnaderna enligt riksnormen till en högre nivå bl.a.

- om den enskilde har tillfälligt höga kostnader, t.ex. för livsmedel, kläder och skor eller telefon, som beror på att han eller hon är eller har varit utsatt för våld eller andra övergrepp av närstående eller för något annat brott.

Byte till dyrare bostad

Om den som får ekonomiskt bistånd har ett önskemål om att flytta till ett dyrare boende, bör socialnämnden ge bistånd beräknat på den nya boendekostnaden under förutsättning att flyttningen är nödvändig för att den enskilde skall uppnå en skälig levnadsnivå. Det kan t.ex. gälla

- om den enskilde måste flytta till följd av att han eller hon är eller har varit utsatt för våld eller andra övergrepp av närstående eller för något annat brott.

Hemutrustning vid bosättning

Socialnämnden bör ge ekonomiskt bistånd till behövlig hemutrustning vid bosättning, om det finns särskilda skäl. Sådana skäl kan t.ex. vara att

- den enskilde omgående behöver flytta till en annan bostad till följd av att han eller hon är eller har varit utsatt för våld eller andra övergrepp av närstående eller för något annat brott.

Lätt realiserbara tillgångar

När socialnämnden gör en bedömning av om den enskilde har rätt till ekonomiskt bistånd, bör nämnden beakta kontanter, bankkonton och andra tillgångar som denne förfogar över och som lätt kan realiseras, t.ex. aktier och obligationer.

Ålderspensionärer bör dock kunna ha sparade medel upp till ett halvt basbelopp och barn upp till 15 procent av basbeloppet utan att det påverkar rätten till ekonomiskt bistånd. Detsamma gäller hushållsmedlemmars eventuella bosparande upp till den nivå som behövs för att behålla platsen i bosparkön.

Socialnämnden bör bedöma från fall till fall om även andra lätt realiserbara tillgångar, t.ex. bilar, skall påverka rätten till ekonomiskt bistånd. Innehav av bil bör inte vara ett hinder, om den enskilde måste ha bil

- för att han eller hon riskerar att bli utsatt för våld eller andra övergrepp av närstående.

Makar, registrerade partner och sambor

Makars inkomster bör räknas som gemensamma vid prövningen av rätten till ekonomiskt bistånd. Detsamma bör gälla för registrerade partners inkomster. I regel bör detta även gälla för dem som lever i sådana samboförhållanden som avses i lagen om sambors gemensamma hem och lagen om homosexuella sambor. För sambor bör socialnämnden räkna med båda parter sammanlagda inkomster och tillgångar från sammanflyttningsdagen.

Socialnämnden bör endast undantagsvis ge ekonomiskt bistånd enbart till den ena parten, om den som har inkomst inte bidrar till familjens försörjning. Nämnden bör kunna ge bistånd, t.ex. i avvaktan på att den andra parten bidrar med sin inkomst eller uppfyller de villkor som nämnden ställer på honom eller henne. Villkoren kan t.ex. gälla att stå till arbetsmarknadens förfogande och ta anvisat arbete eller delta i arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Andra situationer då nämnden bör kunna göra undantag från principen om gemensamma tillgångar är om den ena parten är eller har varit utsatt för våld eller andra övergrepp av den andra parten.

Bistånd till barn och skolungdom

Om föräldrarna till ett barn eller till en skolungdom 18–20 år inte fullgör sin underhållsskyldighet och om nämnden inte kan förmå dem till det, bör socialnämnden överväga att ge ekonomiskt bistånd direkt till barnet eller skolungdomen utifrån ålder och mognad.

Om ett barn eller en skolungdom 18–20 år på egen hand ansöker om ekonomiskt bistånd, bör nämnden vid behovsbedömningen överväga att bortse från föräldrarnas underhållsskyldighet i de fall

- barnet eller skolungdomen är utsatt för våld eller andra övergrepp av närstående, eller
- barnet eller skolungdomen har bevittnat våld eller andra övergrepp av eller mot närstående vuxna.

Att utan medgivande från vårdnadshavaren bistå ett barn ekonomiskt bör vara en åtgärd som endast bör användas i undantagsfall.

Denna information (art nr 2009-12-23) kan laddas ner och beställas från Socialstyrelsens webbplats: www.socialstyrelsen.se/publikationer . Den kan även beställas från Socialstyrelsens kundtjänst, 120 88 Stockholm, fax 08-779 96 67.

Publicerad: www.socialstyrelsen.se, 2009